

TÁRSASÁGI HÍREK

EMLÉKÜLÉSEK

Az Ady Endre halálának 50. évfordulója alkalmából létrehozott Ady Emlékbizottság tagjaként Társaságunk is résztvett a január 27-én rendezett emlékezőseken. Így a délelőtti koszorúzási ünnepek sorában, a Kerepesi temetőben Ady Endre sírjánál Czine Mihály és Nagy Miklós, a Liszt Ferenc téri Ady szobornál Keresztury Dezső és Wéber Antal helyezte el a Társaság koszorúját. — A Nemzeti Színházban rendezett emlékünnepeket Erdei Ferenc nyitotta meg, az ünnepi megemlékezést Király István mondta.

Április 25-én avattuk fel a Kerepesi temetőben Ignótus síremlékét, amelyet a Fővárosi Tanács állíttatott Ignótus születésének 100. és halálának 20. évfordulója alkalmából. Keresztury Dezső emlékeztet Ignótusra, majd Komlós Aladár a Magyar Irodalomtörténeti Társaság, Fodor József a Magyar Írók Szövetsége és Lengyel Dénes a Petőfi Irodalmi Múzeum nevében helyezte el koszorút a síremléken.

Radnóti Miklós születésének 60. évfordulójára emlékeztünk a Magyar Tudományos Akadémia Nyelv- és Irodalomtudományok Osztályával közösen rendezett emlékülésen május 2-án. Az emlékülést Köpeczi Béla megnyitója vezette be, Tóth Dezső mondott ünnepi beszédet.

AZ OROSHÁZI VÁNDORGYŰLÉS

A fennállásának 225. évfordulóját ünneplő Orosháza látta vendégül a Magyar Irodalomtörténeti Társaság vándorgyűlésének résztvevőit április 11–13 között. Az első napon került sor a TIT Irodalmi és Nyelvi Szakosztályai Országos Választmányának plénumára, amelyet Köpeczi Béla *Művészet és szocializmus* című előadása vezetett be. Elmondotta, hogy abból a szempontból vizsgálja meg tárgyát, vajon a szocialista mozgalom hogyan ítélte meg a művészetet. Előadásában felhasználta a *Szocialista realizmus* antológia összeállításában szerzett tapasztalatokat. Kiindulópontja a marxizmus humanizmus felfogása volt: az embereket körülményeik alakítják, az em-

berek pedig alakítják ezeket a körülményeket. A cél tehát az ember cselekvésre készítése, s a művészet ezt akkor tudja teljesíteni, ha nem távolodik el a valóságtól. Ezért centrális kategóriája a marxista esztétikának a „visszatükrözés” fogalma. A művek „modelleknek” tekinthetők, amelyek emberi aktivitás eredményei, de nem függetlenek az objektív valóságtól. Ez a logikai út vezet el a realizmus fogalmához, amely körül már nagyon sok vita folyt. Köpeczi Béla emlékeztetett arra, hogy Marx és Engels nem stílusirányzatnak tekintették a realizmust, hanem korokon átmutató irányzatnak, bár nem fejtették ki, hogy mikor jelentkezett. Fejtegetésének *művészet és társadalom* c. részében az irányzatosság és pártosság kérdésével foglalkozott. Idézte Engels híres levelét az irányköltészetéről, amelyben megemlíti, hogy az irányzatosságnak viszont magából a helyzetből, a cselekményből kell folynia. Lenin pártosság-fogalma túllép ezen. Köpeczi Béla részletesen kitért azokra a nézetekre, amelyek szerint Lenin csak a publicisztikára értette a pártosságot. Leninnek 1905. november végén, december elején írt cikke szembeállítja egymással a pártosságot és a pártonkívüliséget. A pártosság tulajdonképpen az irodalomra alkalmazott pártelv. De a pártosság elve mellett szólnak az Októberi Forradalom győzelme utáni művészetpolitika elvei is. A *művészet és világnézet* kérdéseiről szólva utalt József Attilára, aki szerint tudatos világnézet nélkül nem képzelhető el művészet. Utalt arra is, hogy az igazi művészet a rezignált és „kétségbeesett humanizmus” helyett az „aktív humanizmus” jegyében születik.

Emlékeztetett a közelmúltban lezajlott vitákra a *művészet és közönség* viszonyáról, a közérthetőségről. Differenciáltan kell vizsgálni ebből a szempontból a különféle rétegeket, mert egy időben bizonyos irányzatokat az érthetlenség ürügyén kiszorítottak a művészeti életből. Azt azonban nem szabad elfelejteni, hogy minden művészetnek közönségre van szüksége, s éppen ezért tisztázni kell, hogy valóban a tömegekhez tud-e, akar-e szólni.

Az első nap programjának befejezése a költészet napi irodalmi est volt, amelyen részt vett Keresztury Dezső, aki a bevezetőt mondta, és Bihari Sándor.

A második napon került sor Darvas József *Szociográfia és irodalom* c. vitaindítójára. A címmel kapcsolatban elmondotta, hogy nem általában a szociográfiával kíván foglalkozni, hanem csupán az írói szociográfiával, anélkül, hogy a műfaj pontos meghatározását kívánná adni. Leszögezte, hogy az irodalmi szociográfiát sajátos magyar műfajnak tartja, amely a két világháború között jött létre. Utalt arra, hogy napjainkban a tényirodalom előretörésének vagyunk tanúi. A riport, a leíró társadalomrajz, az esszé és politikai publicisztika korábban is ismert volt, de az irodalmi szociográfia mindezeket szerves egységben tudta felmutatni. Bár a címben „és” szerepelt a

két fogalom között, Darvas József megjegyezte, hogy a szociográfiát a szépirodalom egyenrangú részének tartja.

A műfaj keletkezésével kapcsolatban megállapította, hogy létrejött elválaszthatatlan a falukutató mozgalomtól, amely a határokon túl, Szlovákiában élő magyarság között indult el, onnan terjedt át Magyarországra is, s ébresztője az idegenbe szakadtság és az általános világválság volt. A mozgalom egyoldalúan paraszti tájékozódásának oka az volt, hogy a két világháború között a legégetőbb megoldatlan kérdés a földkérdés volt, amelyre a bukott polgári forradalmak nem tudtak megnyugtató választ adni, s ugyanezt a paraszti tájékozódást erősítette a bukott forradalmat kísérő dezilluzionizmus, valamint az, hogy az értelmiség marxista orientációját a terror nehezítette. Ennek ellenére a mozgalom jelentős szerepet játszott a két világháború között, nem véletlenül jegyzi meg Révai József a *Marxizmus és népiesség* c. kötetében, hogy nagyon sokat tanult a falukutatóktól.

A mozgalom klasszikus alkotásokkal gyarapította a magyar irodalmat, gondoljunk csak Illyés *Puszták népére*, a *Kiskunhalomra*, de megemlíthetjük József Attila *Hazám* c. versét is, amelyet feltétlenül megérintett a szociográfikus szemlélet. Darvas József hozzátette, hogy Móricz sem maradt mentes a mozgalom hatásától, s a Rózsa Sándoron érződik a forradalmi plebejus áramlat ihletése.

A mozgalomnak és irodalmának megvannak a negatívumai is. Darvas József önkritikusan elismerte, hogy a részletekben-megrekedés az ő néhány korábbi művére is jellemző, s Veres Péter önkritikus írásai is alátámasztják a jogos észrevételeket.

Ezek után ismertette a műfaj felszabadulás utáni fejlődését. Foglalkozott a voluntarista politika szociográfia-ellenességével, aminek következtében a műfaj csak 1956 után vett új lendületet, különösen a középnemzedék tagjainak jóvoltából. Sorra jelentek meg Csák Gyula, Csoóri Sándor, Mocsár Gábor, Márkus István, Sükösd Mihály és Galgóczi Erzsébet írásai. A közelmúltban Illés Endre nyilatkozott úgy, hogy az utóbbi évek legizgalmasabb prózai eredményei a szociográfiában és nem a par excellence szépirodalomban születtek. Új sorozat is indul *Magyarország felfedezése* címmel. Mint megjegyezte, mindezek ellenére vannak aggályoskodók, akik a műfaj hátrányait emlegetik, majd részletesen foglalkozott ezekkel a kifogásokkal.

Az ellenvetések egy része az irodalmárok részéről éri a szociográfia művelőit: véleményük szerint a szociográfia *nem igazi irodalom*, hanem mintegy mindenből egy kicsi. Darvas József emlékeztetett arra, hogy a *Nagyvilágban* a fikciós és nem fikciós irodalomról szóló vita tisztázta, hogy a nem fikciós irodalom is él a válogatás és sűrített eszközeivel, az alakítással, amely tehát nem csak a fikciós irodalom sajátossága.

Mások felteszik a kérdést: vajon a szociográfikus irodalom nem válik-e a *narodnyikok* táborává. Darvas József szerint a veszély nem létezik, mert megszűnt a narodnyikság társadalmi alapja. Ha pedig a marxista értelemben vett „népiséget” érnénk tetten ebben az irodalomban, annak csak örülni lehetne.

Az aggályok között találkozunk olyannal, amely a *provincializmus* veszélyét érzi ennek a műfajnak az előretörésében. Darvas József annak a véleményének adott hangot, hogy éppen akkor válunk provinciálissá, ha világirodalmi áramlatok másodlagosságát hozzuk a magyar irodalomba. S ez a valóságtól elszakadt másodlagosság jelenti a fő veszélyt manapság. Megemlítette Szabolcsi Miklósnak az *Új Írásban* megjelent tanulmányát a mai magyar prózáról, amelyben egyetért azzal, hogy válságjelek észlelhetők, de ő éppen a valósággal való együttélésnek a hiányában látja a jelenlegi állapot okát. Éppen ezért hasznosnak tartaná a szociográfia „vérátömlesztését”.

A kifogások másik csoportja a *politika részéről* éri az irodalmi szociográfiát. Darvas József vitába szállt azokkal, akik „*ellenzékiisége*” miatt vitatják a műfaj jogosultságát. Mint kifejtette, egy műfaj önmagában sosem lehet ellenzéki, csak a szemlélet. Minél igazabbat mutat fel a szociográfia, annál „*kormánypártibb*”.

Gyakran elhangzik az is, hogy a szociográfia nem erősíti-e fel azt a nézetet, miszerint nálunk az irodalomnak primátusa van a politikával szemben. Ezzel kapcsolatban Darvas József elmondotta, hogy tapasztalata szerint más törvényszerűség érvényesül a szociográfiát művelő írók körében: a valóság tanulmányozása az írók gyakorta meglevő utópikus elképzeléseit a realitás talajára szorítja le, ezért a politikai tájékozódás jó formájának tartja ezt a műfajt. S a politika is csak nyerhet egy más megközelítési mód eredményeiből.

Végezetül Darvas József napjaink szociográfiájának kísérletező kedvéről beszélt, arról, hogy érezve a régi eszközök elégtelenségét, az írók új módszereket próbálnak ki, s így születnek a gondolati általánosítás felé törő, horizontális keresztmetszetet adó írások.

A vitaindító után *Sipka Sándor* kért szót, s arról beszélt, mit jelentett a 30-as évek tájékozódó fiatal értelmiségének a falukutató mozgalom és a népi írók munkássága.

Tóth Dezső hozzászólásában rámutatott a 30-as évek szociográfiájának és a mai szociográfiának a különbségére: míg az előbbi egy rendszer ellen irányult, addig a mai egy rendszerért íródik. Ennek nem mond ellent az sem, hogy többsége kritikai hangvételű, hiszen a szocializmus fejlődőképes társadalmi formáció, s kishitűségről tesznek tanúbizonyságot azok, akik ellenzik a bíráló hangvételt.

Hozzáfűzte viszont, hogy a szociográfia közvetlenebbül szól bele a praxisba, ebből következik különleges ereje, de különleges felclőssége is. Míg a politikai praxis a „van”, „kell” és „lehet”

háromszögében gondolkodik, addig a szociográfia a „van” és „kell” konfrontálását végzi el. A gyakorlat miatt a politikát jobban fenyegeti a szűk prakticismus veszélye, mert a „van” és „lehet” szorítja. De hiba lenne azt feltételezni, hogy a szociográfikus írások kapcsán kipattanó vitákban az író és a funkcionárius között van a konfliktus; sokkal inkább a „szakmák foglalkozási betegségei” kerülnek szembe egymással. Éppen a fentiek miatt az írónak osztoznia kell a politikai felelősségben, az író gyakorlatban való részvételének közvettsége nem válhat amolyan „kibic”, „számlabenyújtó” magatartássá. Az író és a politikus is a nép megbízottja, ennek a közössége kell, hogy összekösse őket.

Esztétikai oldalról közelítve is hasonló eredményre jutunk — mondotta Tóth Dezső. Ha a szociográfia nem akar pusztán fotográfia lenni, akkor a szerzőnek világnézeti felelősségét is bizonyítania kell, nem hagyatkozhat pusztán a tényekre. Az egyedit az alakítás, a formálás tágtja a különösön át az általános felé. Ebben nagy szerepe van a kiválasztásnak, annak, hogy mit akar megírni az író. A felfedező szerep nem redukálható csak a negatív jelenségekre.

Több mai regény vizsgálata azt mutatja, hogy egyfajta kérdező magatartás jellemzi az írókat: ezekben a regényekben egy megdöbbentő esemény vezet be a cselekményt, s a regény tulajdonképpen ennek az eseménynek az elemzése, előzményeinek a feltárása. A kérdező magatartás hozza előtérbe manapság a tényirodalmat. Megszívlelendő veszély viszont az, — mondotta Tóth Dezső —, hogy az esetleges tények abszolutizálása ugyanolyan abszurd irodalomhoz vezet, mint az abszurd tudatos művelése.

A következő hozzászóló, *Mezősi Károly* a szociográfia és irodalomtörténetírás összefüggéseire hívta fel a figyelmet.

Tolnai Gábor Darvas József vitaindítójához kapcsolódott. Vitatta a műfaj sajátosan magyar jellegét. Emlékeztetett a magyar előzményekre, Braun Róbert munkásságára, akitől Darvas József is sokat tanult. Hivatkozott Gramscira, s az olasz irodalom szociográfikus ihletésű műveire, Pratolini regényeire, valamint a miénkhez hasonló múlttal és társadalmi szerkezettel rendelkező országok irodalmának egyes jelenségeire, így a Spanyolországban és Latin-Amerikában megfigyelhető irányzatokra. Ezekre egyrészt a szociográfikus, némileg naturalista elemek jellemzőek (Jorge Amado, Jesus Faria), másrészt a költői igényű szépproza lelhető fel bennük.

Ugyancsak Darvas József referátumához kapcsolódott, amikor hangsúlyozta, hogy az illegális kommunista párt és a népfrontpolitika befolyása nélkül a szociográfikus irodalom nem bontakozhatott volna ki. Megemlégtette Szabó Zoltánt, aki elég távol állt a marxizmustól, de valószínűleg másképp írta volna meg *A tardi helyzet* című művét, ha nem állt volna rendszeres kapcsolatban Lukács Lászlóval.

Végül arról szólt, hogy a szociográfikus irodalom nem jelent törvényszerűen hosszú folyamatot, megléte inkább a prózairodalom munkban megfigyelhető válságjelenségekkel függ össze, s művelése a nagyobb művekre való írói felkészülés jelének tekinthető. Példaképpen Darvas Józsefet említette, aki nem a *Részeg esőt* folytatta hanem szociográfikus írással jelentkezett. Annak a véleményének adott hangot, hogy a szociográfia helyét a tudományos szociológia fogja átvenni.

Pándi Pál felszólalásában kifejtette, hogy nemcsak idejétmúlt és túlhaladott nézetek, aggályok nehezítik a szociográfia kibontakozását. Véleménye szerint a szociográfia körül kirobbanó vitákban nagyon is reális ellentétek fejeződnek ki. S ha ezeket az ellentéteket megkerüljük, akkor nem is tudjuk realista módon kezelni őket. Majd részletesen ismertette, hogy a viták mögött rejtőző helyi és országos érdekek, valamint rétegerdekek összeütközésére gondol. A folyóiratokban, mint a *Valóság*, komoly kísérletek történtek ezek felmérésére, s valóban nagyon fontos is kidolgozni az objektíve meglévő feszültségeknek a képleteit, hogy megoldhassuk őket.

Darvas Józseffel vitatkozva megjegyezte, hogy a szociográfiáról, mint a közéleti irodalom fellegváráról helytelen lenne beszélni, szerencsésebb viszont a művészetben belüli realista közéletiség színvonalanak emeléséért kiadni a jelszót.

Befejezésül arról beszélt, hogy a Darvas József által felsorolt szociográfiát művelő írók között nagy különbségeket lát: Csoóri például kifejezetten a szépírók közé tartozik, Sükösd viszont a szociográfikus esszéhez áll közelebb, s úgy látja, hogy a műfajon belüli különféle válfajoknak a széthasadási folyamata üdvös lenne mind a differenciáltabb vizsgálódás, mind a műfaj fejlődése szempontjából.

Ezek után Darvas József válaszolt a megjegyzésekre, majd Tolnai Gábor előki zárszavával ért véget a vita.

Április 13-án délelőtt került sor *A századfordulótól a Tandcsköztársaságig* c. ülészakra. Wéber Antal megnyitó szavai után Elek László tartotta meg *Justh Zsigmond* c. előadását. Szavai nyomán annak az írónak a már ismert pályaképe bontakozott ki, aki a századvég legszínesebb alakjai közé tartozott, s akinek munkásságában tehetség és dilettantizmus keveredett egymással. A kettősség regényeiben is érezhető: egyszerre ismeri el az agrárszocialista indulatok jogosságát, s egyszerre fél a bekövetkező vihartól, amely — szerinte — a nemzetet is veszélyezteti. Az „élveboncolás” módszere, a racionalista, intellektuális igény mégis a századvégi irodalom jelentős írójává avatja.

Kispéter András *Tömörkény és a századvégi népiesség* c. hozzászólásával folytatódott az ülészak. Emlékeztetett arra, hogy a népiesség vizsgálata hosszú ideig kiesett az érdeklődésből. Foglalkozott a foga-

lom tartalmával, a népiesség és a népköltészet különbségével. A százdvégi népiességről szólva elemezte, hogyan függött össze az irányzat létrejötte a meggyorsult kapitalizálódással szembeni tiltakozással, oppozícióval, védekezéssel. Tömörkény írói érdeme, hogy utána nem lehetett többé úgy írni a parasztról, ahogy korábban.

József Farkas *A Tanácsköztársaság irodalmi vitái* c. korreferátuma abból indult ki, hogy a Tanácsköztársaság rövid néhány hónapja alatt születő irodalomnak is sajátos arculata van. A különböző irányzatokat összefogó szervezeti egység igénye jellemzi ezt a rövid történelmi pillanatot. A lezajlott viták fő témája az irodalom és politika és az írók valamint a szocialista párt viszonyának a kérdése volt. Bíró Lajos és Kun Béla vitájából kiemelte, hogy Kun Béla nem kívánta az íróktól a párttagságot, mert a szocialista világnézetet nem lehet automatikusan megszerezni a pártba való belépéssel. Az előadó foglalkozott azokkal a türelmetlen nézetekkel, amelyeket többek között Franyó Zoltán lapja, a *Vörös Lobogó* képviselt, s amelyek lényegében a proletárforradalom s annak irodalmi bázisa kiszélesítése ellen hangzóttak el. Kun Béla elutasította a *Ma* c. folyóirat egyeduralkodásáról vallott nézeteket is. A Tanácsköztársaság művészetpolitikájáról egészében megállapítható, hogy nem kívánta egyik irányzat hivatalossá tételét sem, csak jó és rossz irodalmat különböztetett meg, azzal a követelménnyel, hogy ne irányuljanak a proletárdiktatúra céljai ellen.

MARAFKÓ LÁSZLÓ

A NAGYKÖRÖSI ARANY JÁNOS TÁRSASÁG MÚLTJA ÉS JÖVŐJE*

Kedves Hallgatóim!

Ünnepet ül ma Nagykőrös: életre kel az Arany János Társaság. Csaknem két évtizedig szolgálta itt becsülettel az Arany-kultuszt, s általában az irodalom ügyét. Ha most kezembe veszem első Évkönyvét, ijedve látom, hogy első vezetőségéből már csak magam vagyok életben. Így természetesen tűnik az a feladat, hogy én számoljak be a Társaság életéről.

Néhány szót a régiebb Arany-kultuszról! Arany János 1882-ben meghalt, temetésén nagyobb küldöttség vett részt Nagykőrösről is.

* Elhangzott az Arany János Társaság újjáalakuló ülésén: Nagykőrös, 1969. március. 25.

Benne volt a tanári kar legfiatalabb tagja: Benkó Imre, aki itt kapott ihletet arra, hogy megírja Arany János nagykőrösi tanárságát. De Arany emlékének fenntartása inkább a hálás tanítványok vállán nyugodott, akiknek a szívós agitációjára 1910-ben, Arany Nagykőrösről történt eltávozásának 50. évfordulóján minden ízében kőrösi vonatkozású emlékművet állítottak a nagy költő-tanárnak. Ekkor történt először, hogy országos ünnepség színhelye volt Nagykőrös.

Nemsokára kitört a világháború, s elhallgatott itt minden ilyesféle mozgalom. Mindössze a gimnázium vette fel csendben Arany János nevét, születésének századik évfordulóján. Mikor 1923-ban idekerültem, egy nagyobb hírlapi cikkben rámutattam követendő egyetemi városomra, ahol Csokonai emlékét odaadóan ápolta egy irodalmi társaság. De nyilvánvalóan nem lett volna buzdításaimnak különösebb eredménye, ha nem kerül a polgármesteri székbe egy tettekre kész ember: Dezső Kázmér, aki programjába elsődleges tennivalói közé illesztette az Arany János Társaság megalakítását. 1925. március 22-én, tehát csaknem pontosan 44 évvel ezelőtt országos ünnepség keretében került sor erre. Elnökké a veterán Benkó Imrét választottuk, magam titkárként 25 oldalas jegyzőkönyvben örökölttem meg a nagy eseményt. A sok-sok üdvözlő beszédből hadd emeljem ki, hogy a Kecskeméti Katona József Társaság elnöke rátapintott a mi titkos gondolatunkra, mely ma fokozott mértékben érvényes: „Vigye el ez a Társaság a kultúrát a néphez, mert az Arany-Társaság akkor fog hivatása tetőpontjára emelkedni, ha nép-kultúrát is teremt.” A szegedi küldöttség körében megjelent Juhász Gyula is, aki a szegedi múzeumban őrzött meghívója szélére vetett vázlat alapján ezt mondotta: „A legrégebbi vidéki Társaság Dugonics nevét örökölte, ennek nevében magyar testvéri szeretettel köszöntöm a legfiatalabb Társaságot, amely Arany szellemében egyesül. Engedjék meg, hogy az egész város előtt itt meghajoljak: e népben, mely dicsőt, magasztost így magasztal, van abban élni hit, jog és erő!”

Érdekes, hogy a kora délutáni órákban összeverődő földműves társadalom külön kérte, hogy nekik is tartsanak a szobornál Arany ünnepet, mert gazdasági elfoglaltságuk miatt délelőtt nem tudtak megjelenni. A páratlan népi megmozdulásra nyomban felpattant Juhász Gyula, és társaival másodszer is megkapó ünnepet rendeztek az Arany-szobornál.

Ettől kezdve az Arany János Társaság és Nagykőrös irodalmi élete egyet jelentett. Körünkbe vontunk minden erőt, mely Arany szellemében és a magyar nép érdekében dolgozni akart. Már legelső közgyűlésünkön tiszteleti tagjaink közé emeltük Kodály Zoltánt és Bartók Bélát, s ők is megbecsülték választásunkat. A legutóbbi Bartók-emlékkiállításom meglepéssel láttuk díszoklevelünket, melyet családja ma is kegyelettel őriz; Kodály pedig még beteg-

ágyáról is azt üzenete, hogy az Irodalomtörténeti Társasággal el szeretne jönni hozzánk.

Munkánk javarészét havi felolvasó gyűléseinken végeztük, októbertől májusig. Májusban, az akadémiai nagygyűléssel egy időben tartottuk közgyűléseinket, amelyeken számot adtunk évi munkánkról. Mit dolgoztunk? Nagyon hosszúra nyúlna előadásom, ha 19 évről csak egy-egy adattal akarnék is számot adni. Ehelyett csak rövid villanásokban mutatok rá néhány fontosabb mozzanatra. Természetesen az Arannyal foglalkozó értekezéseket előtérbe helyeztük. A még élő Arany-tanítványokat vagy korabeli diákokat igyeckeztünk meg-szólatatni.

Megbízásokat adtunk egyes nagy tanárok életrajzának megírására.

Nagyon jelentős, hogy a húszas években már kiterjedt figyelmünk az új orosz irodalomra: a fogságból hazatért, oroszul kitűnően beszélő péceli Tóth József tanárunk két ízben is mutatott be orosz eredetiből készített novella-fordításokat.

Arra is büszkék vagyunk, hogy Társaságunkban korán jelentkezett Ady költészetének értékelése. Ady lelkes barátja, Farkas László — aki a Táltos könyvkiadó keretében annyi fiatal íróat juttatott szóhoz — több éven át megisméltendő előadásokban juttatta kifejezésre az új költészet és irodalom eszméit.

Az Arany János Társaság neve elé akkor sem, ma sem tesszük oda az „Irodalmi” jelzőt. A mienkhez hasonló kisebb városban a szellem minden területén őrt kell állani. Így gyakran rendeztünk zenei és zenetörténeti estéket is. Alig volt gyűlésünk, amelyen ne hangzott volna el kitűnő szavalat. Számos kiváló előadó állott pódiumunkra, körünkben is sok kitűnő szavallót neveltünk. Arany dal-költészetét is feldolgoztattuk: először Mihó Ernő, a Nemzeti Zenede igazgatója mutatott be néhányat, majd később Révfy Géza, legtűzetesebben pedig Sonkoly István tanítóképzőintézeti tanárunk taglalta a kérdést. Nagy örömünk, hogy Ádám Jenő magas művészi fokon folytatja ezt a sort. Még az olyan távolabb eső területre is kiterjedt a figyelmünk, mint az építészet.

Társaságunk összekötő kapocs igyekezett lenni Nagykőrös és az innen elszármazott írók, művészek között. Képzőművészeti tárlatokat rendeztünk: így például élénken él emlékezetünkben Bakos Tibor kiállítása, amelyet most Debrecen ismét meg, és a 30-as években rendszeresen tartott Arany Napokon összefoglaló történeti kiállítást is bemutattunk.

Meg kell emlékeznünk önálló kiadványainkról is, mert ilyenek is voltak. Így kiadtuk Szabó László *Csaba Királyfiját*, mellyel *Hun Királya* után szinte tökéletesen fejezte be Arany hun eposzát. Olyan méltánylást keltett, hogy Voinovich Géza a Magyar Könyvbarátok sorozatába is fel akarta vetetni. Hasonló sikert hozott Daykáné

Sipos Margit *Magyar Mezőkőn* című kötete, melyben a nagykőrösi „pandur-betyár” világot mutatta be jóízű elbeszélésekben. A főútkár tollából származó *Sdrvdri Pdl, Arany János professzora* című nagyobb mű is önálló kötetben került kiadásra. Arany egy levelében írja Szilágyi Istvánról: „Ha Ön, kedves barátom, akkor Szalontára nem jó, engem senki sem lát az írói pályán”. Ennek a kulcs-embernek az életrajzát is megírtuk hálás öreg tanítványával, Rózsahegyi Dereano Istvánnal. Horváth Zoltán a kőrösi céhek történetét dolgozta fel, ma már elveszett oklevelek alapján. Ha visszakerül Kecskemétről Nagykőrös megmaradt levéltára, sürgősen fel kell dolgoznunk. Ezzel kapcsolatban feljegyezzük, hogy a háború vége felé ide menekült Erdei Ferenc és szűkebb munkaközössége. A nehéz viszonyok közt is meleg pártfogásra és védelemre találtak itt, ők pedig a gazdag városi levéltár átvizsgálásával kötelezték hálára Nagykőröst. Így jelent meg Majláth Jolán: *Egy alföldi civis város kialakulása*, majd Márkus Istvánnal közösen írt újabb műve. Erdei Ferenc sok ezer cédulája megsemmisült a háború végén, de máig is megkülönböztetett szeretettel kíséri a nagykőrösi tsz-ek fejlődését.

Mi lett a vége ennyi tiszteletre méltó igyekezetnek? 1944. március 19-re volt kitűzve utolsó gyűlésünk, amikor híre jött, hogy a németek Magyarország megszállására indultak. Mi azzal fejeztük ki tiltakozásunkat, hogy ezt az ülésünket már nem tartottuk meg.

A felszabadulás után Arany-kultuszunkat más keretben folytattuk tovább. Így Arany halála 70. évfordulóján újra kiállítottuk Arany-émlékeinket, amelyeket sikerült megmentenünk. 1957-ben pedig az MSZMP városi bizottsága, a városi Tanács végrehajtó bizottsága és a Hazafias Népfront városi szervezete segítségével megrendeztük a gimnázium 400 éves jubileumát, melyből a legtöbb fény persze az Arany-korra esett. Felhasználtuk a jó alkalmat, és kormányzatunk támogatásával szép Arany Múzeumot nyitottunk, amelyet ezek látogatnak.

A legnagyobb megtiszteltetés azonban harmadéve érte városunkat, amikor Arany születése 150 éves fordulóját körünkben ünnepelte a Magyar Irodalomtörténeti Társaság, s vele az ország. Az elnöki megnyitó beismerése szerint ez volt eddig a leglátogatottabb vándorgyűlésük. A mi szempontunkból is nagyon fontos megállapítás született itt. Keresztury Dezső, korunk vezető Arany-kutatója, ünnepi beszédében kijelentette: „Igazságtalanság, tévedés lenne Arany kedélyi élete és költészete válságának okául nagykőrösi környezetét megtenni. Ez a város, ahol menedéket talált, csak színtere, nem okozója volt boldogtalanságának”. Ezzel igazolást nyert az az álláspontunk, amelyet évtizedeken át hangoztattunk.

Már az Irodalomtörténeti Társaság ülésén is felvetődött az Arany János Társaság újjá alakítása. Városunk mindent megtett ennek az

érdekében, és ime most itt állunk új munkára felsorakozva. Hisszük, hogy még életben levő, kevés számú tagunkhoz bőségesen csatlakoznak fiatal erők, s a Hazafias Népfront és a TIT erőteljes támogatásával komoly munkát tudunk kifejteni. Biztatás erre a ma tapasztalt kitűnő támogatás, mely az Olvasó Nép országos mozgalmának megindítását kapcsolja ünnepünkhöz. Kihez is lehetne inkább kapcsolni, mint Aranyhoz? . . .

TÖRÖS LÁSZLÓ

Hibaigazítás — Előző számunk 296. oldalán a jegyzetben szereplő *Fegyver alatt* című kiadványt sajtó alá rendezte, bevezető tanulmány-nyal és jegyzetekkel ellátta: CSÉTRI ELEK.